MATEMATICKÁ ANALÝZA 2 - LETNÍ SEMESTR 2024–2025
POČETNÍ PŘÍKLADY KE CVIČENÍ

LUBOŠ PICK

1. Vyšetřování konvergence číselných řad s nezápornými členy

Příklad 1.1. Zjistěte, zda konvergují (divergují) řady:

$$\sum_{n=1}^{\infty}(-1)^n\frac{2n^2+3n+4}{2n^2+5},\qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{n^2}{n^3+1},\qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{2^n}{n!},\qquad \sum_{n=1}^{\infty}\binom{2n}{n}\frac{1}{5^n}.$$

Příklad 1.2. Zjistěte, zda následující řady konvergují:

$$\sum_{n=1}^{\infty}\frac{\sqrt[3]{n^2+5}-\sqrt[3]{n^2+1}}{\sqrt[4]{n}},\qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{1}{\sqrt{2n+1}\sqrt{2n+3}},\qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{n^5}{2^n+3^n}.$$

Příklad 1.3. Vyšetřete konvergenci následujících řad:

$$\sum_{n=1}^{\infty}\frac{n!}{2^{n^2}},\qquad \sum_{n=3}^{\infty}\frac{3}{2^n-2n},\qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{2^n+(-1)^n n}{3^n+(-1)^n n},\qquad \sum_{n=1}^{\infty}(\sqrt{n^3+1}-\sqrt{n^3-1}).$$

Příklad 1.4. Vyšetřete konvergenci následujících řad:

$$\sum_{n=1}^{\infty}\frac{n^5}{5^n},\qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{3^n+4^n}{4^n+5^n},\qquad \sum_{n=1}^{\infty}(-1)^n\frac{2n^2+3n+4}{(2n^2+5)^2}.$$

Příklad 1.5. Určete pro která $z\in\mathbb{R}$ následující řady konvergují:

$$\sum_{n=1}^{\infty}n^3\,z^n,\qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{2^n}{n\,!}\,z^n,\qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{2^n}{n^2}\,z^n,\qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{n^3}{3^n}\,z^n.$$

Příklad 1.6. Určete pro která $z\in\mathbb{R}$ následující řady konvergují:

$$\sum_{n=1}^{\infty}\frac{(-1)^{n+1}z^n}{n},\qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{z^n}{n^2},\qquad \sum_{n=0}^{\infty}\frac{(-1)^n z^{2n+1}}{2n+1}.$$

Výsledky

- Příklad 1.1: Diverguje, diverguje, konverguje, konverguje.
- Příklad 1.2: Konverguje, diverguje, konverguje.
- Příklad 1.3, 1): Všechny členy uvažované řady jsou kladné, můžeme proto zkusit použít podílové kritérium:

$$a_n = \frac{n!}{2^{n^2}}, \qquad \lim_{n\to+\infty} \frac{a_{n+1}}{a_n} = \lim_{n\to+\infty} \frac{\frac{(n+1)!}{2^{(n+1)^2}}}{\frac{n!}{2^{n^2}}} = \lim_{n\to+\infty} \frac{n+1}{2^{2n+1}} = 0 < 1.$$

Řada tedy konverguje podle podílového kritéria.

- Příklad 1.3, 2):

Pro každé $n \in \mathbb{N}$, $n \geq 3$ platí $2^n > 2n$, a proto jsou všechny členy uvažované řady jsou kladné. Můžeme proto zkusit použít podílové kritérium:

$$a_n = \frac{3}{2^n - 2n},$$

$$\lim_{n\to+\infty} \frac{a_{n+1}}{a_n} = \lim_{n\to+\infty} \frac{\frac{3}{2^{n+1}-2(n+1)}}{\frac{3}{2^n-2n}} = \lim_{n\to+\infty} \frac{1 - \frac{n}{2^{n-1}}}{2 - \frac{n+1}{2^{n-1}}} = \frac{1}{2} < 1.$$

Řada tedy konverguje podle podílového kritéria.

- Příklad 1.3, 3): Pro každé $n \in \mathbb{N}$ platí $n \leq 2^n \leq 3^n$, a proto má uvažovaná řada pouze kladné členy. Zkusme použít podílové kritérium:

$$a_n = \frac{2^n + (-1)^n n}{3^n + (-1)^n n}; \qquad \lim_{n\to\infty} \frac{a_{n+1}}{a_n} = \lim_{n\to+\infty} \frac{\frac{2^{n+1}+(-1)^{n+1}(n+1)}{3^{n+1}+(-1)^{n+1}(n+1)}}{\frac{2^n+(-1)^n n}{3^n+(-1)^n n}}$$

$$= \lim_{n\to+\infty} \frac{\frac{2^{n+1}}{3^{n+1}} \left(\frac{1+(-1)^{n+1}\frac{n+1}{2^{n+1}}}{1+(-1)^{n+1}\frac{n+1}{3^{n+1}}} \right)}{\frac{2^n}{3^n} \left(\frac{1+(-1)^n \frac{n}{2^n}}{1+(-1)^n \frac{n}{3^n}} \right)} = \lim_{n\to+\infty} \frac{2}{3} \cdot \lim_{n\to+\infty} \frac{\frac{1+(-1)^{n+1}\frac{n+1}{2^{n+1}}}{1+(-1)^{n+1}\frac{n+1}{3^{n+1}}}}{\frac{1+(-1)^n \frac{n}{2^n}}{1+(-1)^n \frac{n}{3^n}}} = \frac{2}{3} \cdot 1 = \frac{2}{3}.$$

Užili jsme následujících faktů:
(1) $\lim_{n\to\infty} \frac{n^k}{a^n} = 0$, kde $a > 1$, $k \in \mathbb{N}$;
(2) posloupnost $\{(-1)^n\}$ je omezená.
Z (1) a (2) vyplývá:

$$\lim_{n\to+\infty} (-1)^n \frac{n}{2^n} = 0, \qquad \lim_{n\to+\infty} (-1)^n \frac{n}{3^n} = 0,$$
$$\lim_{n\to+\infty} (-1)^{n+1} \frac{n+1}{2^{n+1}} = 0, \qquad \lim_{n\to+\infty} (-1)^{n+1} \frac{n+1}{3^{n+1}} = 0.$$

Zbytek vyplývá z věty o aritmetice limit. Naše řada tedy konverguje podle podílového kritéria.

- Příklad 1.3, 4): Označme $a_n = \sqrt{n^3+1} - \sqrt{n^3-1}$. Platí:

$$a_n > 0 \text{ pro každé } n \in \mathbb{N} \text{ a } a_n = \frac{2}{\sqrt{n^3+1} + \sqrt{n^3-1}} < \frac{2}{n^{3/2}}, \qquad n \in \mathbb{N}.$$

Řada $\sum_{n=1}^{+\infty} \frac{2}{n^{3/2}}$ konverguje, a proto podle srovnávacího kritéria konverguje i vyšetřovaná řada.

- Příklad 1.4, 1): Všechny členy uvažované řady jsou kladné, můžeme proto zkusit použít podílové kritérium:

$$a_n = \frac{n^5}{5^n}, \qquad \lim_{n\to+\infty} \frac{a_{n+1}}{a_n} = \lim_{n\to+\infty} \frac{\frac{(n+1)^5}{5^{n+1}}}{\frac{n^5}{5^n}} = \lim_{n\to+\infty} \frac{1}{5} \left(\frac{n+1}{n} \right)^5 = \frac{1}{5} < 1.$$

Řada tedy konverguje podle podílového kritéria.

- Příklad 1.4, 2): Členy uvažované řady jsou kladné a použijeme-li podílové kritérium, dostaneme:

$$\lim_{n\to+\infty} \frac{3^{n+1}+4^{n+1}}{4^{n+1}+5^{n+1}} \cdot \frac{4^n+5^n}{3^n+4^n}$$
$$= \lim_{n\to+\infty} \frac{\frac{3^{n+1}}{4^n}+4}{\frac{4^{n+1}}{5^n}+5} \cdot \frac{\frac{4^n}{5^n}+1}{\frac{3^n}{4^n}+1} = \frac{4}{5} < 1.$$

  Zkoumaná řada tedy konverguje podle podílového kritéria.
- Příklad 1.4, 3): Zkoumaná řada je absolutně konvergentní, a tedy konvergentní.
- Příklad 1.5: $(-1,1)$, $\mathbb{R}$, $\langle -1/2, 1/2\rangle$, $(-3,3)$.
- Příklad 1.6: $(-1,1\rangle$, $\langle -1,1\rangle$, $\langle -1,1\rangle$.

2. Vyšetřování absolutní a neabsolutní konvergence číselných řad s obecnými členy

Příklad 2.1. Vyšetřete absolutní a neabsolutní konvergenci řad

$$\sum_{n=1}^{\infty}(-1)^n\left(\sqrt[n]{3}-1\right), \qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{\log^{58} n}{\sqrt{n}}\cos\frac{n\pi}{4};$$
$$\sum_{n=1}^{\infty}\frac{\sin(\pi n/3)}{\sqrt{n+1}}, \qquad \sum_{n=1}^{\infty}\cos(n^2)\left(\sqrt{n^6+n}-n^3\right).$$

Příklad 2.2. Vyšetřete absolutní a neabsolutní konvergenci řad

$$\sum_{n=1}^{\infty}(-1)^n\frac{\sin n}{n}, \qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{(-1)^{[\log n]}}{n};$$
$$\sum_{n=1}^{\infty}(-1)^n\frac{\operatorname{arctg} n}{\sqrt{n}}, \qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{1}{\log^2 n}\cos\frac{\pi n^2}{n+1}.$$

Příklad 2.3. Vyšetřete charakter konvergence řad v závislosti na parametru:

$$\sum_{n=1}^{\infty}(-1)^n\frac{\sin(n)}{n^x}, \qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{(-1)^{[\sqrt{n}]}}{n^q}, \qquad \sum_{n=1}^{\infty}(-1)^n\frac{\sqrt[n]{\log a}}{n}, \qquad x\geq 0,\ q\in\mathbb{R},\ a>1.$$

Příklad 2.4. Nalezněte součet řad

$$\text{(i)} \quad \sum_{n=1}^{\infty} n x^{n-1}, \quad |x|<1,$$
$$\text{(ii)} \quad \sum_{n=1}^{\infty} c_n, \qquad \text{kde } c_n = \sum_{k=1}^{n} x^k y^{n-k}, \quad |x|<1,\ |y|<1,$$
$$\text{(iii)} \quad \sum_{n=1}^{\infty} c_n, \qquad \text{kde } c_n = \sum_{k=1}^{n} \frac{1}{k(k+1)(n-k+1)!}.$$

Výsledky.
- Cvičení 2.1: (i), (ii), (iii) konvergují neabsolutně, (iv) konverguje absolutně;
- Cvičení 2.2: (i) konverguje neabsolutně, (ii) diverguje, (iii) konverguje neabsolutně, (iv) konverguje neabsolutně;
- Cvičení 2.3: (i) diverguje pro $x=0$, konverguje neabsolutně pro $0<x\leq 1$, konverguje absolutně pro $x>1$;
  (ii) diverguje pro $q\leq\frac{1}{2}$, konverguje neabsolutně pro $\frac{1}{2}<q\leq 1$, konverguje absolutně pro $q>1$;
  (iii) konverguje neabsolutně pro každé $a>1$;
- Cvičení 2.4: (i) $\left(\frac{1}{1-x}\right)^2$, (ii) $\frac{1}{(1-x)(1-y)}$, (iii) $e-1$.

3. Číselné řady II

Příklad 3.1. Vyšetřete konvergenci řad

$$\sum_{n=1}^{\infty}(-1)^n\frac{\sin^2 n}{n},\qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{\sin n}{n}\left(1+\frac{1}{2}+\cdots+\frac{1}{n}\right),\qquad \sum_{n=2}^{\infty}\frac{1}{\log^2 n}\cos\left(\pi\frac{n^2}{n+1}\right),$$

$$\sum_{n=1}^{\infty}\frac{\sin\frac{n\pi}{4}}{n^\alpha+\sin\frac{n\pi}{4}},\quad \alpha>0,\qquad \sum_{n=2}^{\infty}\frac{\sin\left(n+\frac{1}{n}\right)}{\log(\log n)},$$

$$\sum_{n=1}^{\infty}\frac{\sin(na)\sin(n^2a)}{n},\qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{\sin(na)\cos(n^2a)}{n},\qquad \sum_{n=1}^{\infty}\frac{\sin(na)\cos(n^2a)}{n},\qquad a\in\mathbb{R}.$$

Příklad 3.2. Rozhodněte, pro která $a\in\mathbb{R}$ konverguje absolutně řada

$$\sum_{n=1}^{\infty}\frac{\sin(na)}{n}.$$

Příklad 3.3. Dokažte, že pro všechna $a\in\mathbb{R}$ a $n\in\mathbb{N}$ platí

$$\left|\sum_{k=1}^{n}\frac{\sin(ak)}{k}\right|<2\sqrt{\pi}.$$

Příklad 3.4. Dokažte následující *Kroneckerovo lemma*: Nechť $\sum_{n=1}^{\infty}a_n$ je konvergentní řada a nechť $\{b_n\}$ je rostoucí posloupnost splňující $\lim_{n\to\infty}b_n=\infty$. Potom

$$\sum_{k=n}^{\infty}\frac{a_k}{b_k}=o\left(\frac{1}{b_n}\right)\qquad\text{a}\qquad\sum_{k=1}^{n}a_kb_k=o\left(b_n\right).$$

Příklad 3.5. Utvořte Cauchyův součin daných řad a spočítejte jeho součet:

(i) $\displaystyle\sum_{n=0}^{\infty}\frac{2^n}{n!}$ a $\displaystyle\sum_{n=0}^{\infty}\frac{1}{2^n n!}$,

(ii) $\displaystyle\sum_{n=1}^{\infty}(-1)^n\frac{1}{n}$ a $\displaystyle\sum_{n=1}^{\infty}\frac{1}{3^n}$,

(iii) $\displaystyle\sum_{n=0}^{\infty}(n+1)x^n$ a $\displaystyle\sum_{n=0}^{\infty}(-1)^n(n+1)x^n$.

Příklad 3.6. Zkoumejte konvergenci (a eventuální součet) následujících zobecněných řad:

(i) $\displaystyle\sum_{(i,k)\in(\mathbb{N}\cup\{0\})^2}x^iy^k,\quad |x|,|y|<1$

(ii) $\displaystyle\sum_{(n,k)\in(\mathbb{N}\cup\{0\})^2}\frac{1}{n!k!(n+k+1)}$,

(iii) $\displaystyle\sum_{(n,k)\in\mathbb{N}\times\mathbb{N}}\frac{1}{nk(n+k+2)}$,

(iv) $\displaystyle\sum_{(n,k)\in(\mathbb{N}\cup\{0\})^2}\frac{n!k!}{(n+k+2)!}$,

(v) $\displaystyle\sum_{(n,k)\in\mathbb{N}\times\mathbb{N}}\frac{1}{n^\alpha k^\beta},\quad \alpha,\beta>0$,

(vi) $\displaystyle\sum_{(n,k)\in\mathbb{N}\times\mathbb{N}}\frac{1}{(n+k)^p},\quad p>0$,

(vii) $\displaystyle\sum_{(n,k)\in\mathbb{N}\times\mathbb{N}}nx^{nk},\quad |x|<1.$

Výsledky. • Příklad 3.1: (i), (ii), (iii) konvergují, (iv) konverguje pro $\alpha > \frac{1}{2}$ a diverguje pro $0 < \alpha \le \frac{1}{2}$, (v) konverguje, (vi), (vii) a (viii) konvergují pro každé $a \in \mathbb{R}$.

- Příklad 3.2: Řada konverguje absolutně právě tehdy, pokud $a = k\pi$, $k \in \mathbb{Z}$, pro ostatní $a \in \mathbb{R}$ konverguje neabsolutně.
- Příklad 3.5: (i) $e^{\frac{5}{2}}$, (ii) $-\frac{1}{2}\log 2$, (iii) $\frac{1}{(1-x^2)^2}$.

Příklad 3.7. Dokažte následující *Kummerovo kritérium konvergence řad.* Nechť $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ je řada reálných čísel s nezápornými členy. Nechť D_n je posloupnost kladných reálných čísel. Označme

$$p_n = D_n \frac{a_n}{a_{n+1}} - D_{n+1}.$$

Potom

(i) jestliže $\liminf p_n > 0$, pak řada $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ konverguje;
(ii) jestliže $\limsup p_n < 0$ a navíc řada $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{D_n}$ diverguje, pak řada $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ diverguje.

Příklad 3.8. Dokažte pomocí Kummerova kritéria následující *Raabeovo kritérium konvergence řad.* Nechť $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ je řada reálných čísel s nezápornými členy. Potom

(i) jestliže $\liminf n\left(\frac{a_n}{a_{n+1}} - 1\right) > 1$, pak řada $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ konverguje;
(ii) jestliže $\limsup n\left(\frac{a_n}{a_{n+1}} - 1\right) < 1$, pak řada $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ diverguje.

Příklad 3.9. Dokažte pomocí Kummerova kritéria následující *Gaussovo kritérium konvergence řad.* Nechť $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ je řada reálných čísel s nezápornými členy. Nechť existuje omezená posloupnost reálných čísel b_n a konstanta $k \in \mathbb{R}$ tak, že platí

$$\frac{a_n}{a_{n+1}} = 1 + \frac{k}{n} + \frac{b_n}{n^2}.$$

Potom

(i) jestliže $k > 1$, pak řada $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ konverguje;
(ii) jestliže $k \le 1$, pak řada $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ diverguje.

4. Primitivní funkce

Příklad 4.1. Spočtěte následující primitivní funkce:

$$\int (x+5)^3\,dx, \qquad \int \sin(2x+7)\,dx, \qquad \int \frac{(x+1)}{\sqrt{x}}\,dx;$$
$$\int \frac{dx}{\sqrt{2-5x}}, \qquad \int \frac{dx}{\sqrt{2-3x^2}}, \qquad \int \frac{x^2}{1+x^2}\,dx;$$
$$\int \operatorname{tg}^2 x\,dx, \qquad \int \sqrt{1-\sin(2x)}\,dx, \qquad \int \frac{\sqrt{\operatorname{arctg} x}}{1+x^2}\,dx;$$
$$\int \frac{x}{\sqrt{1-x^2}}\,dx, \qquad \int \frac{x}{1+x^4}\,dx, \qquad \int \frac{dx}{1+\cos x}.$$

Příklad 4.2. Pomocí jednoduchých substitucí spočtěte následující primitivní funkce:

$$\int \sin(\log x)\,\frac{dx}{x}, \qquad \int \frac{dx}{(x+1)\sqrt{x}}, \qquad \int \frac{dx}{x\sqrt{x^2-1}};$$
$$\int \frac{\sin x}{\sqrt{\cos 2x}}\,dx, \qquad \int \frac{2x+1}{x^2+x+1}\,dx, \qquad \int \frac{x+1}{x^2+2x+9}\,dx;$$
$$\int \frac{dx}{\sqrt{e^x+1}}, \qquad \int \frac{dx}{\sqrt{1-e^{2x}}}, \qquad \int \frac{dx}{\sqrt{x}(1+x^2)}.$$

Příklad 4.3. Pomocí trigonometrických vzorců určete následující primitivní funkce:

$$\int \sin^2 x\,dx, \qquad \int \sin^3 x\,dx, \qquad \int \sin^4 x\,dx;$$

$$\int \frac{dx}{\sin^2 x\cos^2 x}, \qquad \int \frac{\sin x\cos x}{\sin^4 x+\cos^4 x}\,dx, \qquad \int \frac{dx}{\sin x\cos^3 x};$$

$$\int \frac{dx}{\cos^4 x} \qquad \int \frac{dx}{\sin^3 x\cos^5 x} \qquad \int \frac{dx}{\sin^2 x\cos x};$$

$$\int \frac{dx}{\sqrt{\sin^3 x\cos^5 x}} \qquad \int \frac{\sin x}{1+\sin x}\,dx, \qquad \int \frac{dx}{2\sin x-\cos x+5}.$$

Příklad 4.4. Pomocí metody integrování per partes spočtěte následující primitivní funkce:

$$\int e^x\sin x\,dx, \qquad \int \arcsin x\,dx, \qquad \int \log x\,dx;$$

$$\int \frac{\arcsin x}{x^2}\,dx, \qquad \int \frac{dx}{(1+x^2)^n}, \qquad \int \operatorname{arctg}(\sqrt{x})\,dx.$$

Příklad 4.5. Pomocí metody integrování per partes odvoďte formule pro následující primitivní funkce:

$$\int e^{ax}\sin bx\,dx, \qquad \int \arcsin x\,dx, \qquad \int \sin(\log x)\,dx.$$

Příklad 4.6. Pomocí vhodné substituce spočtěte následující primitivní funkce:

$$\int \frac{\log^2 x}{x}\,dx, \qquad \int \frac{x^3}{x^8-2}\,dx, \qquad \int \frac{\cos x}{\sqrt{2+\cos(2x)}};$$

$$\int \frac{x^2}{1+x}\,dx, \qquad \int \frac{x^2+1}{1+x^4}\,dx, \qquad \int \sqrt{\frac{\log\left(x+\sqrt{1+x^2}\right)}{1+x^2}}\,dx.$$

Příklad 4.7. Procvičte si lepení primitivních funkcí na následujících příkladech:

$$\int |x|\,dx, \qquad \int e^{-|x|}\,dx, \qquad \int \max\{x,x^2\}\,dx;$$

$$\int \frac{dx}{1+\sin^2 x}; \qquad \int |2x+1|\,dx; \qquad \int \left(|1+x|-|1-x|\right)\,dx.$$

Příklad 4.8. Pomocí rozkladu na parciální zlomky spočtěte následující primitivní funkce:

$$\int \frac{x^3+1}{x^3-5x^2+6x}\,dx, \qquad \int \frac{x}{x^2-x-2}\,dx, \qquad \int \frac{x^4}{x^4+5x^2+4};$$

$$\int \frac{x}{x^3-1}\,dx, \qquad \int \frac{dx}{1+x^6}, \qquad \int \frac{x}{x^3-3x+2}\,dx.$$

Příklad 4.9. Spočtěte následující primitivní funkce:

$$\int \frac{e^x}{\sqrt{e^x+2}}\,dx, \qquad \int \sqrt{x^2-2x}\,dx, \qquad \int \frac{dx}{1+\sqrt{x+3}};$$

$$\int \sqrt{\frac{1-x}{1+x}}\frac{1}{x}\,dx, \qquad \int \frac{dx}{1+\sqrt{x}+\sqrt{x+1}}, \qquad \int \frac{x^2}{\sqrt{1+x+x^2}}\,dx.$$

Příklad 4.10. Pomocí Eulerových substitucí spočtěte následující primitivní funkce:

$$\int \frac{dx}{x+\sqrt{x^2+x+1}}, \qquad \int \frac{dx}{1+\sqrt{1-2x-x^2}};$$

$$\int \frac{x-\sqrt{x^2+3x+2}}{x-\sqrt{x^2+3x+2}}, \qquad \int \frac{x^2}{2\sqrt{1-x^2}}.$$

Příklad 4.11. Na intervalu $(-\pi,\pi)$ nalezněte primitivní funkci

$$\int \frac{(\sin x)|\sin x|+(\cos x)^2}{(\sin x)^2+2(\cos x)^2}\,dx.$$

Příklad 4.12. Spočtěte primitivní funkci na intervalu $(0, \pi)$ k funkci

$$f(x) = \frac{1}{6\cos^2 x + 4\sin x \cos x + \sin^2 x}.$$

Příklad 4.13. Spočtěte primitivní funkci na maximálním možném intervalu k funkci

$$f(y) = \frac{1}{3\cos^2 y + \sin(2y) + 1}.$$

Příklad 4.14. Spočtěte primitivní funkci na maximálních intervalech, na kterých existuje, k funkci

$$\int \frac{e^{4x} + 2e^{2x}}{e^{3x} - 1}\, dx.$$

Výsledky.

- Příklad 4.11: Označme

$$I := \int \frac{(\sin x)|\sin x| + (\cos x)^2}{(\sin x)^2 + 2(\cos x)^2}\, dx.$$

Použijeme substituci $t = \operatorname{tg} x$, a to na intervalech $x \in (-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2})$, $x \in (-\pi, -\frac{\pi}{2})$ a $x \in (\frac{\pi}{2}, \pi)$, pak po řadě vychází $t \in (-\infty, \infty)$, $t \in (0, \infty)$ a $t \in (-\infty, 0)$. Tedy

$$I = \begin{cases} \int \frac{1-t^2}{(2+t^2)(1+t^2)}\, dt, & x \in (-\pi, -\frac{\pi}{2}),\ x \in (-\frac{\pi}{2}, 0), \\ \int \frac{dt}{2+t^2} & x \in (0, \frac{\pi}{2}),\ x \in (\frac{\pi}{2}, \pi). \end{cases}$$

Rozložíme první funkci na parciální zlomky a druhou spočítáme rovnou. U první funkce dostaneme rozklad

$$\frac{1-t^2}{(2+t^2)(1+t^2)} = \frac{At+B}{1+t^2} + \frac{Ct+D}{2+t^2},$$

uhodneme $A = C = 0$ a dopočítáme $B = 2$, $D = -3$. Celkem dostaneme

$$I = \begin{cases} 2x - \frac{3}{\sqrt{2}} \operatorname{arctg}\left(\frac{\sqrt{2}}{2}\operatorname{tg} x\right) + C_1, & x \in (-\pi, -\frac{\pi}{2}), \\ 2x - \frac{3}{\sqrt{2}} \operatorname{arctg}\left(\frac{\sqrt{2}}{2}\operatorname{tg} x\right) + C_2, & x \in (-\frac{\pi}{2}, 0), \\ \frac{\sqrt{2}}{2} \operatorname{arctg}\left(\frac{\sqrt{2}}{2}\operatorname{tg} x\right) + C_3, & x \in (0, \frac{\pi}{2}), \\ \frac{\sqrt{2}}{2} \operatorname{arctg}\left(\frac{\sqrt{2}}{2}\operatorname{tg} x\right) + C_4, & x \in (\frac{\pi}{2}, \pi). \end{cases}$$

Nyní spočítáme jednu primitivní funkci na celém intervalu $(-\pi, \pi)$, řekněmě F_0. Nejprve zvolíme konstantu $C_2 = 0$ Konstanty C_1, C_3 a C_4 spočítáme z jednostranných limit funkce F_0 v bodech $\pm\frac{\pi}{2}$ a 0. Dostáváme

$$C_1 = \frac{3\sqrt{2}\pi}{2}, \qquad C_3 = 0, \qquad C_4 = \frac{\pi\sqrt{2}}{2}.$$

V bodech $\pm\frac{\pi}{2}$ a 0 dodefinujeme funkci F_0 tak, aby byla spojitá. Celkem tedy máme

$$F_0(x) = \begin{cases} 2x - \frac{3\sqrt{2}}{2} \operatorname{arctg}\left(\frac{\sqrt{2}}{2}\operatorname{tg} x\right) + \frac{3\sqrt{2}\pi}{2}, & x \in (-\pi, -\frac{\pi}{2}), \\ \frac{3\sqrt{2}\pi}{4} - \pi, & x = -\frac{\pi}{2}, \\ 2x - \frac{3\sqrt{2}}{2} \operatorname{arctg}\left(\frac{\sqrt{2}}{2}\operatorname{tg} x\right), & x \in (-\frac{\pi}{2}, 0), \\ 0, & x = 0 \\ \frac{\sqrt{2}}{2} \operatorname{arctg}\left(\frac{\sqrt{2}}{2}\operatorname{tg} x\right), & x \in (0, \frac{\pi}{2}), \\ \frac{\sqrt{2}\pi}{4}, & x = \frac{\pi}{2} \\ \frac{\sqrt{2}}{2} \operatorname{arctg}\left(\frac{\sqrt{2}}{2}\operatorname{tg} x\right) + \frac{\pi\sqrt{2}}{2}, & x \in (\frac{\pi}{2}, \pi). \end{cases}$$

Všechny primitivní funkce na intervalu $(-\pi, \pi)$ jsou tedy tvaru

$$F(x) = F_0(x) + C, \qquad C \in \mathbb{R}.$$

- Příklad 4.12: Všechny primitivní funkce jsou tvaru $F_0(x)+C$, $x\in(0,\pi)$, kde (například)
$$F_0(x) = -\frac{1}{\sqrt{2}} \operatorname{arctg}\left(\sqrt{2}\,(3\operatorname{cotg} x + 1)\right)$$
nebo
$$F_0(x) = \begin{cases} \frac{1}{\sqrt{2}} \operatorname{arctg}\left(\frac{1}{\sqrt{2}}(\operatorname{tg} x + 2)\right), & x\in(0,\frac{\pi}{2}); \\ \frac{1}{\sqrt{2}} \operatorname{arctg}\left(\frac{1}{\sqrt{2}}(\operatorname{tg} x + 2)\right) + \frac{\pi}{\sqrt{2}}, & x\in(0,\frac{\pi}{2}); \\ \frac{\pi}{2\sqrt{2}}, & x=\frac{\pi}{2} \end{cases}$$
- Příklad 4.13: Všechny primitivní funkce jsou tvaru $F_0(y)+C$, $y\in(-\infty,\infty)$, kde (například)
$$F_0(y) = \begin{cases} \frac{1}{\sqrt{3}} \operatorname{arctg}\left(\frac{\operatorname{tg} y+1}{\sqrt{3}} + \frac{k\pi}{\sqrt{3}}\right), & y\in(-\frac{\pi}{2}+k\pi, \frac{\pi}{2}+k\pi); \\ \frac{\pi}{\sqrt{3}}\left(\frac{1}{2}+k\right), & y=\frac{\pi}{2}+k\pi, \quad k\in\mathbb{Z} \end{cases}$$
- Příklad 4.14:
$$\log|e^x-1| - \frac{1}{2}\log\left(e^{2x}+e^x+1\right) + \frac{1}{\sqrt{3}} \operatorname{arctg}\left(\frac{2}{\sqrt{3}}\left(e^x+\frac{1}{2}\right)\right), \qquad x\in(-\infty,0) \quad \text{nebo} \quad x\in(0,\infty).$$

5. Určitý integrál

Příklad 5.1. Spočtěte Newtonův integrál
$$\int_{-\infty}^{0} \frac{e^{4x}+4e^{3x}-e^{2x}-2e^x}{(e^{2x}+1)(2e^{2x}+3e^x+1)}\,dx.$$

Příklad 5.2. Spočtěte Newtonův integrál
$$\int_0^1 \frac{dx}{1+\sqrt{\frac{1+x}{x}}}.$$

Příklad 5.3. Spočtěte Newtonův integrál
$$\int_0^1 \frac{dx}{1+\sqrt{x^2+x+1}}.$$

Příklad 5.4. Spočtěte Newtonův integrál
$$\int_2^{\infty} \frac{\sqrt{y}-1}{(y+2)(\sqrt{y}+1)\sqrt{y}}\,dy.$$

Příklad 5.5. Spočtěte Newtonův integrál
$$\int_0^{\pi/2} \frac{\sin 2t}{\sqrt{\sin^2 t+3\sin t+1}}\,dt.$$

Příklad 5.6. Spočtěte Newtonův integrál
$$\int_{\frac{\pi}{4}}^{\frac{\pi}{2}} \frac{\operatorname{tg} x+2}{(\cos(2x)+\sin^2 x)(\operatorname{tg} x+1)(\operatorname{tg}^2 x+2\operatorname{tg} x+3)}\,dx.$$

Příklad 5.7. Spočtěte Newtonův integrál
$$\int_{16}^{\infty} \frac{2y^{\frac{3}{2}}-5y+8\sqrt{y}-1}{\left(y-2\sqrt{y}-3\right)\sqrt{y}\left(y-\sqrt{y}+2\right)}\,dy$$

Výsledky.

- Příklad 5.1: Označme
$$I := \int_{-\infty}^{0} \frac{e^{4x}+4e^{3x}-e^{2x}-2e^x}{(e^{2x}+1)(2e^{2x}+3e^x+1)}\,dx.$$

Použijeme substituci $y = e^x$, pak $y \in (0,1)$. Protože $dy = e^x\,dx$, máme

$$I = \int_0^1 \frac{y^3 + 4y^2 - y - 2}{(y^2+1)(2y^2+3y+1)}\,dy.$$

Rozložíme integrand na parciální zlomky:

$$\frac{y^3 + 4y^2 - y - 2}{(y^2+1)(2y^2+3y+1)} = \frac{Ay+B}{y^2+1} + \frac{C}{2y+1} + \frac{D}{y+1}$$

Použitím cover-up rule, tj. dosazením $y = -\frac{1}{2}$ a $y = -1$ dostaneme ihned $C = D = -1$, pak dosazením například $y = 0$ vypočítáme $B = 0$ a konečně dosazením například $y = 1$ dostaneme $A = 2$. Celkem

$$\begin{aligned} I &= \int_0^1 \left(\frac{2y}{y^2+1} - \frac{1}{2y+1} - \frac{1}{y+1} \right) dy \\ &= \left[\log(y^2+1) - \frac{1}{2}\log(2y+1) - \log(y+1) \right]_{y=0}^{y=1} \\ &= -\frac{1}{2}\log 3. \end{aligned}$$

- Příklad 5.2:
$$\frac{1}{8}\log\left|\frac{\sqrt{2}-1}{\sqrt{2}+1}\right| + \frac{1}{4}\left(\frac{1}{\sqrt{2}-1} - \frac{1}{(\sqrt{2}-1)^2}\right)$$
- Příklad 5.4:
$$\frac{2}{3}\left(\frac{\pi}{4\sqrt{2}} - 2\log\frac{2}{\sqrt{2}+1}\right)$$
- Příklad 5.5:
$$\sqrt{5} - 2 + 3\log(5 - 2\sqrt{5}) + \frac{5}{2}\left(\frac{1}{5-2\sqrt{5}} - 1\right)$$
- Příklad 5.6:
$$\frac{1}{4}\log\frac{3}{2} + \frac{\pi}{2\sqrt{2}} - \frac{\operatorname{arctg}\sqrt{2}}{\sqrt{2}}$$
- Příklad 5.7: ∞ (integrál existuje, ale nekonverguje)

6. Konvergence Newtonova integrálu

Příklad 6.1. Vyšetřete, pro které hodnoty příslušných parametrů konvergují následující Newtonovy integrály:

$$\int_0^\infty \frac{1}{\sqrt{x}\,\log(1+e^x)}\,dx; \quad \int_0^1 x^{p-1}(1-x)^{q-1}\,dx; \quad \int_0^\infty x^p e^{-\sqrt{x}}\,dx;$$

$$\int_0^\infty \frac{\sin x^2}{\sqrt[3]{1+x^3}}\,dx; \quad \int_0^{\pi/2} (\operatorname{tg} x)^a\,dx; \quad \int_0^\infty \frac{x^p}{1+x^q}\,dx;$$

$$\int_0^\infty \frac{1-\cos ax}{x^p}\,dx; \quad \int_0^1 x^{ax}\,dx;$$

$$\int_0^\infty \frac{x^a}{\sqrt{1+x}}\,dx; \quad \int_0^1 \frac{|\log x|^p}{\sqrt{1-x}}\,dx.$$

Příklad 6.2. Vyšetřete, pro které hodnoty příslušných parametrů konvergují následující Newtonovy integrály:

$$\int_0^\infty (\pi - 2\operatorname{arctg} x)^\alpha\,dx, \quad \int_0^1 \frac{\arccos x}{\log^q(1/x)}\,dx.$$

Příklad 6.3. V závislosti na parametrech $\alpha, \beta \in \mathbb{R}$ vyšetřete konvergenci integrálu

$$\int_0^\infty \frac{1}{x^\alpha + x^\beta}\,dx.$$

Příklad 6.4. V závislosti na parametru $\alpha \in \mathbb{R}$ vyšetřete konvergenci integrálu

$$\int_0^{\frac{\pi}{2}} \log(\cos x) \operatorname{tg}^\alpha x \, dx.$$

Příklad 6.5. Vyšetřete konvergenci a absolutní konvergenci integrálu

$$\int_0^\infty \frac{\cos x}{\sqrt{x}} \, dx.$$

Příklad 6.6. Vyšetřete konvergenci a absolutní konvergenci integrálu

$$\int_0^\infty \frac{\sin(2x+1)}{\log(\log(10+x))} \, dx.$$

Příklad 6.7. Vyšetřete konvergenci a absolutní konvergenci integrálu

$$\int_0^\infty x \cos(x^4) \, dx.$$

Příklad 6.8. V závislosti na parametru $\alpha \in \mathbb{R}$ vyšetřete konvergenci a absolutní konvergenci integrálu

$$\int_0^\infty \frac{\sin^3 x}{x^\alpha} \, dx.$$

Příklad 6.9. V závislosti na parametru $\alpha \in \mathbb{R}$ vyšetřete konvergenci a absolutní konvergenci integrálu

$$\int_0^\infty (\cos x - e^{-\frac{x^2}{2}}) x^\alpha \, dx.$$

Výsledky.

- Příklad 6.1:
  konverguje; $p, q > 0$; $p > -1$;
  konverguje; $a \in (-1, 1)$; $0 < p + 1 < q$;
  $a \in \mathbb{R}$, $1 < p < 3$; $a \in \mathbb{R}$;
  $a \in (-1, -\frac{1}{2})$; $p > -\frac{1}{2}$.
- Příklad 6.2: $\alpha > 1$; $q < \frac{3}{2}$.
- Příklad 6.3: Integrál konverguje právě tehdy, když platí buď $\alpha < 1 < \beta$ nebo $\beta < 1 < \alpha$.
- Příklad 6.4: Integrál konverguje právě tehdy, když platí buď $-3 < \alpha < 1$.
- Příklad 6.5: Integrál konverguje neabsolutně.
- Příklad 6.6: Integrál konverguje neabsolutně.
- Příklad 6.7: Integrál konverguje neabsolutně.
- Příklad 6.8: Integrál konverguje právě tehdy, když $\alpha \in (0, 4)$. Integrál absolutně konverguje právě tehdy, když $\alpha \in (1, 4)$.
- Příklad 6.9: Integrál konverguje právě tehdy, když $\alpha \in (-5, 0)$. Integrál absolutně konverguje právě tehdy, když $\alpha \in (-5, -1)$.

7. Aplikace určitého integrálu

Příklad 7.1. Spočtěte obsah plochy vymezené křivkami

$$y = \frac{x^2}{2} \quad \text{a} \quad y = \frac{1}{1+x^2} .$$

Příklad 7.2. Spočtěte obsah plochy vymezené křivkami

$$y^2 = 2x + 1 \quad \text{a} \quad x - y - 1 = 0.$$

Příklad 7.3. Spočtěte obsah plochy vymezené grafem paraboly

$$y = -x^2 + 4x - 3$$

a jejími tečnami vedenými z bodů $[0, -3]$ a $[3, 0]$.

Příklad 7.4. Spočtěte obsah plochy vymezené parabolami

$$y = x^2 \quad \text{a} \quad y = \sqrt{x}.$$

Příklad 7.5. Spočtěte délku křivky

$$y = a \cosh \frac{x}{a}, \quad x \in [0, b],\ a, b > 0.$$

Příklad 7.6. Spočtěte délku paraboly

$$y^2 = 2px$$

mezi počátkem a některým její bodem.

Příklad 7.7. Spočtěte délku křivky

$$y = \log x, \quad x \in [\sqrt{3}, \sqrt{8}].$$

Příklad 7.8. Spočtěte délku křivky

$$y = \log(1 - x^2), \quad x \in [0, \frac{1}{2}].$$

Příklad 7.9. Spočtěte délku grafu funkce

$$f(x) = x^{\frac{3}{2}} \quad \text{pro} \quad x \in [0, 4]\ .$$

Příklad 7.10. Spočtěte objem jednotkové koule v $\mathbb{R}^3$.

Příklad 7.11. Spočtěte obsah jednotkové sféry v $\mathbb{R}^3$.

Příklad 7.12. Určete délku křivky, zadané rovnicí

$$y = \frac{x^2}{2} - \frac{\log x}{4}, \qquad x \in [2, 4].$$

Příklad 7.13. Určete objem a povrch pláště tělesa, vzniklého rotací množiny

$$\left\{[x, y] \in \mathbb{R}^2, x^2 + (y - b)^2 \leq a^2\right\}, \quad (0 < a \leq b),$$

okolo osy x.

Příklad 7.14. Určete délku křivky, zadané rovnicí

$$y = \log\left(\frac{1}{\cos x}\right), \qquad x \in [0, \frac{\pi}{4}].$$

Příklad 7.15. Určete délku křivky, zadané rovnicí

$$y = \log\left(\frac{e^x - 1}{e^x + 1}\right), \qquad x \in [2, 4].$$

Příklad 7.16. Spočtěte objem a povrch pláště rotačního tělesa, které vznikne rotací funkce $y = e^x$ kolem osy x, kde $x \in (-\infty, 0)$.

Příklad 7.17. Nechť $a > 0$. Určete délku křivky, zadané rovnicí

$$x^{\frac{2}{3}} + y^{\frac{2}{3}} = a^{\frac{2}{3}}.$$

Příklad 7.18. Nechť $a > 0$. Určete délku křivky, zadané rovnicí

$$y = \cosh x, \qquad x \in [0, a]$$

Příklad 7.19. Spočtěte objem tělesa vzniklého rotací oblasti

$$M := \left\{[x, y] \in \mathbb{R}^2,\ x^2 + y^2 + 8 \leq 6y\right\}$$

kolem osy x.

Příklad 7.20. Spočtěte objem toru, vzniklého rotací kruhu o poloměru $a > 0$ a středu v bodě $b > a$ kolem osy y.

Příklad 7.21. Spočtěte povrch pláště parabolické mísy, vzniklé rotací parabolického oblouku $y = x^2$, $0 \leq x \leq 1$, kolem osy y.

Příklad 7.22. Spočtěte povrch pláště ragbyového míče, vzniklého rotací elipsy $x^2+4y^2=4$ kolem osy y.

Příklad 7.23. Vyšetřete konvergenci následujících číselných řad pomocí integrálního kritéria:

$$\sum_{n=2}^{\infty} \frac{1}{n\log^2 n},$$
$$\sum_{n=2}^{\infty} \frac{1}{n\log n},$$
$$\sum_{n=2}^{\infty} \left(\frac{1+n}{1+n^2}\right)^2,$$
$$\sum_{n=2}^{\infty} \frac{1}{\sqrt{n}}\log\frac{n+1}{n-1}.$$

Příklad 7.24. *Těžiště* rovinné oblasti dané nerovnostmi $a \le x \le b$, $0 \le y \le f(x)$ je bod $[\overline{x}, \overline{y}]$, kde

$$\overline{x} = \frac{\int_a^b xf(x)\,dx}{\int_a^b f(x)\,dx}, \qquad \overline{y} = \frac{\int_a^b (f(x))^2\,dx}{2\int_a^b f(x)\,dx}.$$

Najděte těžiště rovinných oblastí, daných následujícími nerovnostmi:

$$-a \le x \le a, \quad 0 \le y \le \sqrt{a^2-x^2};$$
$$0 \le x \le 1, \quad 0 \le y \le \frac{1}{\sqrt{1+x^2}};$$
$$x^2+y^2=r^2,\ x \ge 0,\ y \ge 0.$$

Příklad 7.25. Nechť f je spojitá na $[0,1]$. Spočtěte

$$\lim_{n\to\infty} \int_0^1 f(x^n),dx.$$

Výsledky.

- Příklad 7.1: $2\operatorname{arctg} 1 - \frac{1}{3}$
- Příklad 7.2: $\frac{16}{3}$
- Příklad 7.3: $\frac{9}{4}$
- Příklad 7.4: $\frac{1}{3}$
- Příklad 7.5: $a\sinh\frac{b}{a}$
- Příklad 7.6: $\frac{y}{2p}\sqrt{y^2+p^2} + \frac{p}{2}\log\frac{y+\sqrt{y^2+p^2}}{p}$
- Příklad 7.7: $1 + \frac{1}{2}\log\frac{3}{2}$
- Příklad 7.8: $\log 3 - \frac{1}{2}$
- Příklad 7.9: $\frac{8}{27}(10^{\frac{3}{2}} - 1)$
- Příklad 7.10: $\frac{4\pi}{3}$
- Příklad 7.11: 4π
- Příklad 7.12: Označme L hledanou délku křivky. Podle příslušného vzorce je

  $$L = \int_2^4 \sqrt{1+f'(x)^2}\,dx,$$

  kde

  $$f(x) = \frac{x^2}{2} - \frac{\log x}{4},$$

  takže

  $$f'(x) = x - \frac{1}{4x},$$

tj.

$$f'(x)^2 = \left(x - \frac{1}{4x}\right)^2 = x^2 - \frac{1}{2} + \frac{1}{16x^2}.$$

Dosadíme do vzorce:

$$\begin{aligned} L &= \int_2^4 \sqrt{1 + x^2 - \frac{1}{2} + \frac{1}{16x^2}}\, dx \\ &= \int_2^4 \sqrt{x^2 + \frac{1}{2} + \frac{1}{16x^2}}\, dx \\ &= \int_2^4 \sqrt{\left(x + \frac{1}{4x}\right)^2}\, dx \\ &= \int_2^4 \left(x + \frac{1}{4x}\right) dx \\ &= \left[\frac{x^2}{2} + \frac{1}{4}\log x\right]_{x=2}^{x=4} \\ &= 6 + \frac{\log 2}{4}. \end{aligned}$$

- Příklad 7.13: $V = 2\pi^2 a^2 b$, $S = 4\pi^2 ab$
- Příklad 7.15: $\frac{1}{2}\log\frac{e^4 - e^{-4} - 2}{e^2 - e^{-2} - 2}$
- Příklad 7.16: $\frac{\pi}{2}$
- Příklad 7.17: $6a$
- Příklad 7.18: $\frac{e^a - e^{-a}}{2}$
- Příklad 7.19: $6\pi^2$
- Příklad 7.20: $V = 2\pi^2 a^2 b, \quad S = 4\pi^2 ab$
- Příklad 7.21: $\frac{\pi}{6}(5\sqrt{5} - 1)$
- Příklad 7.22: $8\pi\left(1 + \frac{\log(2+\sqrt{3})}{2\sqrt{3}}\right)$
- Příklad 7.23: konverguje, diverguje, konverguje, konverguje
- Příklad 7.24: $\left[0, \frac{4a}{3\pi}\right]$, $\left[\frac{\sqrt{2}-1}{\log(1+\sqrt{2})} \frac{\pi}{8\log(1+\sqrt{2})},\right]$, $\left[\frac{2r}{\pi}, \frac{2r}{\pi}\right]$
- Příklad 7.25: $f(0)$.

8. Metrické prostory

Příklad 8.1. Ověřte, zda následující funkce definují metriku na $\mathbb{R}$:

$$\varrho(x,y) = |x^3 - y^3|; \qquad \varrho(x,y) = |x^2 - y^2|; \qquad \varrho(x,y) = (x-y)^2.$$

Příklad 8.2. Nechť ϱ_1 a ϱ_2 jsou dvě metriky na množině P. Ověřte, zda následující funkce definují metriku na P:

$$\varrho = \varrho_1 + \varrho_2; \qquad \varrho = \max\{\varrho_1; \varrho_2\}; \qquad \varrho = \min\{\varrho_1; \varrho_2\}; \qquad \varrho = \max\{\varrho_1; 1\}; \qquad \varrho = \min\{\varrho_1; 2\}.$$

Příklad 8.3. Co je potřeba předpokládat o funkci φ, aby funkce $\varrho(x,y) := |\varphi(x) - \varphi(y)|$ definovala metriku na $\mathbb{R}$?

Příklad 8.4. Najděte okolí bodu $[1,1]$ v prostoru $\mathbb{R}^2$ v ruské metrice o poloměrech 1 a 2 a v diskrétní metrice o poloměrech $\frac{1}{2}$ a 2.

Příklad 8.5. Rozhodněte, zda v obecném metrickém prostoru platí $\overline{A \cap B} = \overline{A} \cap \overline{B}$.

Příklad 8.6. V metrickém prostoru $\mathbb{R}^2$ s eukleidovskou metrikou najděte uzávěry grafů funkcí

$$f(x) := \begin{cases} \sin\frac{1}{x}, \ x \neq 0, \\ 0, \ x = 0; \end{cases} \qquad D(x); \qquad R(x),$$

kde symboly D a R značíme Dirichletovu a Riemannovu funkci.

Příklad 8.7. Rozhodněte, zda v metrikách ℓ^1, ℓ^p a ℓ^∞ konvergují následující posloupnosti:

$$\begin{aligned}
&\{1,2,3,\dots,n,0,0,\dots,0,\dots\}\,;\\
&\{1,1,1,\dots,1,0,0,\dots,0,\dots\}\ \ (n \text{ krát});\\
&\left\{\frac{1}{n},\frac{1}{n},\dots,\frac{1}{n},\dots,0,\dots\right\}\ \ (n \text{ krát});\\
&\left\{\frac{1}{\sqrt{n}},\frac{1}{\sqrt{n}},\dots,\frac{1}{\sqrt{n}},0,\dots\right\}\ \ (n \text{ krát}).
\end{aligned}$$

Příklad 8.8. Rozhodněte, zda existuje metrický prostor P a dvě jeho neprázdné podmnožiny A,B tak, aby platilo $A\cap B=\emptyset$ a zároveň $\operatorname{dist}(A,B)=0$. Lze takové množiny nalézt uzavřené? Lze takové množiny nalézt takové, že A je uzavřená a B je kompaktní?

Příklad 8.9. Definujme na množině $\mathbb{R}\times\mathbb{R}$ funkci

$$\varrho(x,y) := \begin{cases} 1 & \text{jestliže } |x-y|\in\mathbb{R}\setminus\mathbb{Q};\\ \frac{1}{2} & \text{jestliže } |x-y|\in\mathbb{Q}\setminus\{0\};\\ 0 & \text{jestliže } x=y. \end{cases}$$

Ověřte, zda ϱ je metrika, a pokud ano, charakterizujte všechny otevřené a všechny kompaktní množiny v této metrice.

Příklad 8.10. Definujme na množině $\mathbb{R}\times\mathbb{R}$ funkci

$$\varrho(x,y) = \frac{|x-y|}{1+|x-y|}.$$

Ověřte, zda ϱ je metrika, a pokud ano, spočtěte $\operatorname{diam}(F_n)$, kde $F_n := [n,\infty)$, $n\in\mathbb{N}$, v této metrice. Jsou množiny F_n omezené, uzavřené, kompaktní?

Příklad 8.11. Definujme na množině $\mathbb{R}\times\mathbb{R}$ funkci

$$\varrho(x,y) = \begin{cases} \frac{1}{|x|} & \text{jestliže } x\neq 0,\ y=0;\\ \frac{1}{|y|} & \text{jestliže } y\neq 0,\ x=0;\\ \frac{1}{|x|}+\frac{1}{|y|} & \text{jestliže } x\neq 0,\ y\neq 0, x\neq y;\\ 0 & \text{jestliže } x=y. \end{cases}$$

Ověřte, zda ϱ je metrika, a pokud ano, charakterizujte všechny kompaktní množiny v této metrice. Je prostor $(\mathbb{R},\varrho)$ kompaktní?

Příklad 8.12. Nechť P je kompaktní metrický prostor. Dokažte, že existují $y,z\in P$ taková, že $\varrho(y,z)=\operatorname{diam}P$.

Příklad 8.13. Dokažte, že existuje metrický prostor P a v něm neprázdná uzavřená množina F a neprázdná kompaktní množina K takové, že jejich vzdálenost není realisována, tedy neexistují body $a\in K$, $b\in F$ splňující $\varrho(a,b)=\operatorname{dist}(K,F)$. Lze úlohu vyřešit v $\mathbb{R}^n$?

Příklad 8.14. Dokažte, že posloupnost $\{f_n\}$, kde $f_n(x)=x^n$, $x\in[0,1]$, nemá limitu v $(C([0,1]),\varrho_{\sup})$.

Příklad 8.15. Nalezněte posloupnost $\{f_n\}$, která bodově konverguje ke spojité funkci, ale nekonverguje k této funkci v $(C([0,1]),\varrho_{\sup})$.

Příklad 8.16. Nechť $\{x_n\}$ je posloupnost prvků metrického prostoru P splňující $x_n\to x$ pro nějaké $x\in P$. Rozhodněte, zda je množina $\{x_n; x\in\mathbb{N}\}\cup\{x\}$ kompaktní.

Příklad 8.17. Nechť P je nekompaktní metrický prostor. Sestrojte omezenou spojitou funkci $f\colon P\to\mathbb{R}$, která není stejnoměrně spojitá.

Příklad 8.18. Nechť P je nekompaktní metrický prostor. Sestrojte neomezenou spojitou funkci $f\colon P\to\mathbb{R}$.

Příklad 8.19. Rozhodněte, zda je množina $\{x=\{x_n\}; |x_n|\leq\frac{1}{n},\ n\in\mathbb{N}\}$ kompaktní v ℓ^2.

Příklad 8.20. Rozhodněte, zda je množina všech neklesajících spojitých funkcí f na $[0,1]$ splňujících $\|f\| \leq 1$ kompaktní v $(C([0,1]), \varrho_{\sup})$.

Příklad 8.21. Rozhodněte, zda je množina všech 1-lipschitzovských funkcí f na $[0,1]$ splňujících $\|f\| \leq 1$ kompaktní v $(C([0,1]), \varrho_{\sup})$.

Příklad 8.22. Rozhodněte, zda součin dvou kompaktních prostorů je kompaktní prostor.

Příklad 8.23. Definujme funkci $F\colon \ell^\infty \to \mathbb{R}$ předpisem $F(x) = \limsup x_n$. Je F spojitá na ℓ^∞, na c, nebo na c_0?

Příklad 8.24. Nechť $\{x_n\}$ je posloupnost prvků metrického prostoru splňující

$$\forall \varepsilon > 0 \; \exists n_0 \in \mathbb{N} \; \forall n \in \mathbb{N}, n \geq n_0\colon \varrho(x_n, x_{n+1}) < \varepsilon.$$

Plyne odtud, že $\{x_n\}$ je cauchyovská?

Příklad 8.25. Definujme na $\mathbb{R} \times \mathbb{R}$ metriky $\varrho_1(x,y) = |x-y|$ a $\varrho_2(x,y) = |\operatorname{arctg} x - \operatorname{arctg} y|$. Nalezněte posloupnost, která je cauchyovská vzhledem k právě jedné z těchto dvou metrik.

Příklad 8.26. Definujme na $\mathbb{R} \times \mathbb{R}$ metriky $\varrho_1(x,y) = |x-y|$ a $\varrho_2(x,y) = |\operatorname{arctg} x - \operatorname{arctg} y|$. Rozhodněte, zda některý z prostorů $(\mathbb{R}, \varrho_1)$ a $(\mathbb{R}, \varrho_2)$ má více otevřených množin.

Příklad 8.27. Definujme na $\mathbb{R} \times \mathbb{R}$ metriku $\varrho_2(x,y) = |\operatorname{arctg} x - \operatorname{arctg} y|$. Rozhodněte, zda je prostor $(\mathbb{R}, \varrho_2)$ úplný.

Příklad 8.28. Nechť P je neprázdný kompaktní metrický prostor a $f\colon P \to P$ splňuje podmínku

$$\forall x, y \in P,\; x \neq y\colon \varrho(f(x), f(y)) < \varrho(x,y).$$

Dokažte, že potom má f na P pevný bod.

Příklad 8.29. Uvažujme prostor spojitých funkcí na intervalu $[a,b]$ s následující metrikou

$$\varrho_{\mathrm{int}}(f,g) = \int_a^b |f(x) - g(x)|\, dx.$$

Ukažte, že tento metrický prostor je první kategorie a není úplný a že jeho jednotková koule je řídká.

Příklad 8.30. Nalezněte metrický prostor (P, ϱ) a posloupnost neprázdných uzavřených množin $\{F_n\}_{n=1}^\infty$ takovou, že $F_{n+1} \subset F_n$ pro každé $n \in \mathbb{N}$ a $\bigcap_{n=1}^\infty F_n = \emptyset$.

Příklad 8.31. Nechť $a, b \in \mathbb{R}, a < b$. Ukažte, že množina

$$\{f \in \mathcal{C}([a,b])\colon \exists x \in (a,b)\colon f'(x) \in \mathbb{R}\}$$

je 1. kategorie v prostoru $\mathcal{C}([a,b])$.

Příklad 8.32. Ukažte, že prostor ℓ_2 je separabilní a jeho jednotková koule není totálně omezená.

Příklad 8.33. Ukažte, že metrický prostor (P, ϱ) je totálně omezený právě tehdy, když z každé posloupnosti prvků P lze vybrat cauchyovskou podposloupnost.

Příklad 8.34. Je sjednocení dvou souvislých množin souvislá množina?

Příklad 8.35. Je průnik dvou souvislých množin souvislá množina?

Příklad 8.36. Je vzor souvislé množiny při spojitém zobrazení souvislá množina?

Příklad 8.37. Je množina $\{z \in \mathbb{C}\colon |z| = 1\}$ souvislá?

Příklad 8.38. Nechť P je souvislý metrický prostor, který obsahuje více než jeden bod. Dokažte, že P je nespočetný.

Příklad 8.39. Ukažte, že každý normovaný lineární prostor je souvislý.

Příklad 8.40. Nechť $P = \mathbb{R}$ a

$$\varrho(x,y) = \begin{cases} \frac{1}{|x|} & \text{je-li } x \neq 0, y = 0; \\ \frac{1}{|y|} & \text{je-li } x = 0, y \neq 0; \\ 0 & \text{je-li } x = y; \\ \frac{1}{|x|} + \frac{1}{|y|} & \text{je-li } x \neq 0, y \neq 0, x \neq y. \end{cases}$$

Určete, zda
(i) (P,ϱ) je metrický prostor;
(ii) (P,ϱ) je úplný;
(iii) (P,ϱ) je kompaktní.
Určete $\operatorname{diam} P$. Najděte všechny otevřené množiny a všechny kompaktní množiny prostoru (P,ϱ).

Příklad 8.41. Nechť $P = \mathbb{N}$ a $\varrho(m,n) = \left|\frac{1}{m} - \frac{1}{n}\right|$. Určete, zda
(i) (P,ϱ) je metrický prostor;
(ii) (P,ϱ) je úplný;
(iii) (P,ϱ) je kompaktní.
Určete $\operatorname{diam} P$. Najděte všechny otevřené množiny a všechny kompaktní množiny prostoru (P,ϱ). Jsou jednobodové množiny otevřené?

Příklad 8.42. Nechť $P = \mathbb{N}$ a $\varrho(m,n) = \left|\frac{1}{m} - \frac{1}{n}\right|$. Definujeme zobrazení

$$T : n \to n+1.$$

Zobrazení T zřejmě nemá pevný bod. Lze odtud usoudit, že T není kontrakce na P? Jestliže ne, dokažte to nějak jinak.

Příklad 8.43. Nechť $P = \mathbb{N} \setminus \{1\}$ a $\varrho(m,n) = \left|\frac{1}{m} - \frac{1}{n}\right|$. Definujeme zobrazení

$$T : n \to n^2.$$

Zobrazení T zřejmě nemá pevný bod. Dokažte, že přesto je T kontrakce na P. Jak je to možné?

Příklad 8.44. V prostoru $C([0,1])$ se supremovou metrikou definujeme pro dvě dané funkce $g, h \in C([0,1])$ *úsečku*:

$$f : [0,1] \to C([0,1]), \quad f(a) = g + a(h-g).$$

Dokažte, že: (a) úsečka je křivka;
(b) f je stejnoměrně spojitá na $[0,1]$;
(c) $C([0,1])$ je křivkově souvislý prostor.
Všimněte se, že stačí dokázat jen jedno z tvrzení (i)–(iii). Které?

Příklad 8.45. Zkoumejte, jaké vlastnosti musíme vyžadovat od metrického prostoru, aby v něm bylo možno nějakým rozumným způsobem zadefinovat úsečku a aby platila analogie tvrzení z předcházejícího příkladu. Pro jakou třídu metrických prostorů takto automaticky zajistíme křivkovou souvislost?

Příklad 8.46. Ukažte na příkladu, že uzávěr křivkově souvislé množiny nemusí být křivkově souvislá množina.
Návod: Graf funkce $f(x) = \sin\left(\frac{1}{x}\right)$, $x \in (0,1)$.

Příklad 8.47. Ukažte příklad množin A, B takových, že $A \subsetneq B \subsetneq \overline{A}$, A je křivkově souvislá množina, B není křivkově souvislá množina.
Návod: V $\mathbb{R}^2$ vezměte všechny úsečky délky 1 vycházející z počátku a mající směrnice $\frac{1}{n}$, $n \in \mathbb{N}$. To je množina A. Množinu B vytvořte tak, že k A přidáte ještě úsečku $\{[x,y] \in \mathbb{R}^2;\ x \in [\frac{1}{2}, 1], y = 0\}$. Je A křivkově souvislá? Co je $\overline{A}$? Platí $A \subsetneq B \subsetneq \overline{A}$? Je B křivkově souvislá?

9. Funkce více proměnných

9.1. **Základní pojmy.**

Příklad 9.1. Načrtněte grafy následujících funkcí:

$$f(x,y) = 3\left(1 - \frac{x}{2} - \frac{y}{4}\right), \qquad 0 \le x \le 2, 0 \le y \le 4 - 2x;$$
$$f(x,y) = \sqrt{9 - x^2 - y^2};$$
$$f(x,y) = \sqrt{x^2 + y^2};$$
$$f(x,y) = x^2 + y^2.$$

Příklad 9.2. Načrtněte graf funkce (jedné proměnné)

$$F(t) = f(\cos t, \sin t),$$

kde

$$f(x,y) = \begin{cases} 1 & (y \ge x); \\ 0 & (y < x). \end{cases}$$

Příklad 9.3. Určete a načrtněte definiční obory následujících funkcí:

$$f(x,y) = x + \sqrt{y-1}; \quad f(x,y) = \sqrt{1 - x^2 - y^2}; \quad f(x,y) = \frac{1}{\sqrt{x^2 + y^2 - 1}};$$
$$f(x,y) = \arccos\left(\frac{x}{x+y}\right); \quad f(x,y) = \log -x - y; \quad f(x,y) = \sqrt{\sin x^2 + y^2}.$$

Příklad 9.4. Určete a načrtněte vrstevnice následujících funkcí:

$$f(x,y) = x + y; \quad f(x,y) = x^2 + y^2; \quad f(x,y) = x^2 - y^2;$$
$$f(x,y) = (x+y)^2; \quad f(x,y) = \frac{y}{x}; \quad f(x,y) = \frac{1}{x^2 + 2y^2};$$
$$f(x,y) = \sqrt{xy}; \quad f(x,y) = e^{\frac{2x}{x^2+y^2}}; \quad f(x,y) = x^y \ (x > 0).$$

Příklad 9.5. Spočtěte $f(1, \frac{y}{x})$, jestliže $f(x,y) = \frac{2xy}{x^2+y^2}$.

Příklad 9.6. Určete $f(t)$, jestliže $f\left(\frac{y}{x}\right) = \frac{\sqrt{x^2+y^2}}{x}$ $(x > 0)$.

Příklad 9.7. Nechť $z = \sqrt{y} + f(\sqrt{x} - 1)$ a $z = x$ pro $y = 1$. Určete funkce f a z.

Příklad 9.8. Nechť $z = x + y + f(x - y)$ a $z = x^2$ pro $y = 0$. Určete funkce f a z.

Příklad 9.9. Určete $f(x,y)$, jestliže $f(x + y, \frac{x}{y}) = x^2 - y^2$.

Výsledky. Příklad 9.1: trojúhelník, sféra, kužel, paraboloid.

Příklad 9.2:

$$F(t) = \begin{cases} 1 & [-\frac{3}{4}\pi + 2k\pi, \frac{\pi}{4} + 2k\pi]; \\ 0 & (\frac{\pi}{4} + 2k\pi, \frac{5\pi}{4} + 2k\pi). \end{cases}$$

Příklad 9.3: $(-\infty, \infty) \times [1, \infty)$; kruh $\{x^2 + y^2 \le 1\}$; doplněk téhož kruhu v $\mathbb{R}^2$; plocha ohraničená dvěma tupými úhly vymezenými přímkami $y = 0$ a $y = 2x$ bez počátku; polorovina $\{x + y < 0\}$; sjednocení mezikruží $\{2k\pi \le x^2 + y^2 \le (2k+1)\pi\}$.

Příklad 9.4: rovnoběžné přímky, soustředné kružnice, hyperboly se společnou asymptotou $y = \pm x$, rovnoběžné přímky, svazek paprsků vycházejících z počátku bez počátečního bodu; soustředné podobné elipsy, hyperboly ležící v kvadrantech I a III s asymptotami blížícími se k souřadným osám; křivky $y = \frac{C}{\log x}$.

Příklad 9.5: $f(1, \frac{y}{x}) = f(x,y)$.

Příklad 9.6: $f(t) = \sqrt{1+t^2}$.

Příklad 9.7: $f(t) = 2t + t^2$, $z(x,y) = x - 1 + \sqrt{y}$.

Příklad 9.8: $f(t) = t^2 - t^2$, $z(x,y) = 2y + (x-y)^2$.

Příklad 9.9: $f(x,y) = x^2 \frac{1-y}{1+y}$.

9.2. **Limita a spojitost.**

Poznámka. V této kapitole budeme vyšetřovat limity funkcí více proměnných. Tyto limity chápeme ve smyslu definice limity pro zobrazení mezi metrickými prostory. Výjimku tvoří limity v bodech, které mají jednu nebo více složek nevlastních (tj. v bodech typu $[a,\infty]$, $[\infty,b]$, $[\infty,\infty]$ a podobně). Tyto limity chápeme ve smyslu následující definice: řekneme, že $\lim_{[x,y]\to[\infty,\infty]} f(x,y) = A \in \mathbb{R}$, jestliže

$$\forall \varepsilon > 0\ \exists K \in \mathbb{R}\ \forall x, y > K :\ |f(x,y) - A| < \varepsilon.$$

Obdobně definujeme limity v bodech s více nevlastními složkami a také nevlastní limity (tj. případy $A = \pm\infty$).

Příklad 9.10. Nechť

$$f(x,y) = \frac{x-y}{x+y}.$$

Dokažte, že

$$\lim_{x\to 0}\left(\lim_{y\to 0} f(x,y)\right) = 1, \qquad \lim_{y\to 0}\left(\lim_{x\to 0} f(x,y)\right) = -1,$$

a tedy

$$\lim_{[x,y]\to[0,0]} f(x,y)$$

neexistuje.

Příklad 9.11. Nechť

$$f(x,y) = \frac{x^2y^2}{x^2y^2 + (x-y)^2}.$$

Dokažte, že sice

$$\lim_{x\to 0}\left(\lim_{y\to 0} f(x,y)\right) = \lim_{y\to 0}\left(\lim_{x\to 0} f(x,y)\right) = 0,$$

ale přesto

$$\lim_{[x,y]\to[0,0]} f(x,y)$$

neexistuje.

Příklad 9.12. Nechť

$$f(x,y) = \begin{cases} (x+y)\sin\left(\frac{1}{x}\right)\sin\left(\frac{1}{y}\right), & x \neq 0,\ y \neq 0; \\ 0, & x = 0 \text{ nebo } y = 0. \end{cases}$$

Dokažte, že sice ani jedna z limit

$$\lim_{x\to 0}\left(\lim_{y\to 0} f(x,y)\right) \qquad \lim_{y\to 0}\left(\lim_{x\to 0} f(x,y)\right)$$

neexistuje, ale přesto

$$\lim_{[x,y]\to[0,0]} f(x,y)$$

existuje. Čemu se tato limita rovná?

Příklad 9.13. Spočtěte

$$\lim_{x\to a}\left(\lim_{y\to b} f(x,y)\right) \quad \text{a} \quad \lim_{y\to b}\left(\lim_{x\to a} f(x,y)\right),$$

kde

$$f(x,y) = \frac{x^2+y^2}{x^2+y^4}, \qquad a=b=\infty;$$

$$f(x,y) = \frac{x^y}{1+x^y}, \qquad a=\infty,\ b=0+;$$

$$f(x,y) = \sin\left(\frac{\pi x}{2x+y}\right), \qquad a=b=\infty;$$

$$f(x,y) = \frac{1}{xy}\operatorname{tg}\left(\frac{xy}{1+xy}\right), \qquad a=0,\ b=\infty;$$

$$f(x,y) = \log_x(x+y), \qquad a=1,\ b=0.$$

Příklad 9.14. Spočtěte následující limity ($a \in \mathbb{R}$):

$$\lim_{[x,y]\to[\infty,\infty]} = \frac{x+y}{x^2-xy+y^2};$$

$$\lim_{[x,y]\to[0,a]} = \frac{\sin(xy)}{x};$$

$$\lim_{[x,y]\to[0,0]} = (x^2+y^2)^{x^2y^2};$$

$$\lim_{[x,y]\to[\infty,a]} = \left(1+\frac{1}{x}\right)^{\frac{x^2}{x+y}};$$

$$\lim_{[x,y]\to[1,0]} = \frac{\log(x+e^y)}{\sqrt{x^2+y^2}}.$$

Příklad 9.15. Dokažte, že funkce

$$f(x,y) = \begin{cases} \frac{2xy}{x^2+y^2} & (x^2+y^2 \neq 0); \\ 0 & (x^2+y^2=0), \end{cases}$$

je spojitá jako funkce proměnné x i proměnné y, ale není spojitá jako funkce dvou proměnných.

Příklad 9.16. Dokažte, že funkce

$$f(x,y) = \begin{cases} \frac{x^2y}{x^4+y^2} & (x^2+y^2 \neq 0); \\ 0 & (x^2+y^2=0), \end{cases}$$

je spojitá v bodě $[0,0]$ po všech přímkách $x = t\cos\alpha$, $y = t\sin\alpha$, $t \in (0,\infty)$, $\alpha \in [0,2\pi]$, ale přesto není v bodě $[0,0]$ spojitá.

Příklad 9.17. Zjistěte, zda je funkce

$$f(x,y) = \arcsin\left(\frac{x}{y}\right)$$

spojitá na svém definičním oboru.

Příklad 9.18. Zjistěte, zda lze funkci

$$f(x,y) = \frac{x^2+y^2-x^2y^3}{x^2+y^2}$$

dodefinovat v bodě $[0,0]$ tak, aby byla spojitá na $\mathbb{R}^2$.

Příklad 9.19. Zjistěte, zda lze funkci

$$f(x,y)=\frac{x^3-y^3}{x-y}$$

dodefinovat na přímce $y=x$ tak, aby byla spojitá na $\mathbb{R}^2$.

Příklad 9.20. Zjistěte, zda lze funkci

$$f(x,y)=\frac{\sin(x)\sin^3(y)}{1-\cos(x^2+y^2)}$$

dodefinovat v bodě $[0,0]$ tak, aby byla v tomto bodě spojitá.

Příklad 9.21. Najděte podmínky na konstanty $a,b,c\in\mathbb{R}$, aby existovala limita ($\alpha\in\mathbb{R}$)

$$\lim_{[x,y]\to[0,\alpha]}=\frac{xy}{ax^2+bxy+cy^2}.$$

Výsledky. Příklad 9.12: 0

Příklad 9.13: $0,1$; $\frac{1}{2},1$; $0,1$; $0,1$; $1,\infty$.

Příklad 9.14: 0; a; 1; e; $\log 2$.

Příklad 9.17: ano

Příklad 9.18: ano, $f(0,0)=1$.

Příklad 9.19: ano, $f(x,x)=3x^2$.

9.3. **Derivace a totální diferenciál.**

Příklad 9.22. Dokažte, že pro funkci dvou proměnných $f(x,y)$ a pro libovolné pevné $a\in\mathbb{R}$ platí

$$\frac{\partial f}{\partial x}(x,a)=\frac{d}{dx}f(x,a)$$

Příklad 9.23. Spočtěte

$$\frac{\partial f}{\partial x}(x,1),\quad \text{jestliže}\quad f(x,y)=x+(y-1)\arcsin\left(\sqrt{\frac{x}{y}}\right).$$

Příklad 9.24. Spočtěte

$$\frac{\partial f}{\partial x}(0,0),\ \frac{\partial f}{\partial y}(0,0),\quad \text{jestliže}\quad f(x,y)=\sqrt[3]{xy}.$$

Má funkce $f(x,y)$ v bodě $[0,0]$ totální diferenciál?

Příklad 9.25. Má funkce

$$f(x,y)=\sqrt[3]{x^3+y^3}$$

v bodě $[0,0]$ totální diferenciál?

Příklad 9.26. Má funkce

$$f(x,y)=\begin{cases} e^{-\frac{1}{x^2+y^2}}, & [x,y]\neq[0,0];\\ 0 & [x,y]=[0,0].\end{cases}$$

v bodě $[0,0]$ totální diferenciál?

Příklad 9.27. Spočtěte
$$\frac{\partial f}{\partial x},\ \frac{\partial f}{\partial y},\ \frac{\partial^2 f}{\partial x^2},\ \frac{\partial^2 f}{\partial x \partial y},\ \frac{\partial^2 f}{\partial y^2}$$
pro funkce
$$f(x,y) = x^4 + y^4 - 4x^2y^2; \quad f(x,y) = xy + \frac{x}{y}; \quad f(x,y) = \frac{x}{y^2};$$
$$f(x,y) = \frac{\cos x^2}{y}; \quad f(x,y) = x^y; \quad f(x,y) = \log\left(x + y^2\right); \quad f(x,y) = \operatorname{arctg}\frac{y}{x};$$
$$f(x,y,z) = \left(\frac{x}{y}\right)^z; \quad f(x,y,z) = x^{\left(\frac{y}{z}\right)}; \quad f(x,y,z) = x^{(y^z)}.$$

Příklad 9.28. Nechť
$$f(x,y) = \begin{cases} xy\frac{x^2-y^2}{x^2+y^2}, & x^2+y^2 \neq 0; \\ 0, & x^2+y^2 = 0. \end{cases}$$
Dokažte, že
$$\frac{\partial^2 f}{\partial x \partial y}(0,0) \neq \frac{\partial^2 f}{\partial y \partial x}(0,0).$$

Příklad 9.29. Nechť
$$f(x,y) = \begin{cases} \frac{2xy}{x^2+y^2}, & x^2+y^2 \neq 0; \\ 0, & x^2+y^2 = 0. \end{cases}$$
Dokažte, že neexistuje
$$\frac{\partial^2 f}{\partial x \partial y}(0,0).$$

Příklad 9.30. Spočtěte první a druhý diferenciál následujících funkcí:
$$f(x,y) = x^m y^n, \quad f(x,y) = \frac{x}{y}, \quad f(x,y) = \log(\sqrt{x^2+y^2};$$
$$f(x,y) = e^{xy}, \quad f(x,y) = xy + yz + zx, \quad f(x,y) = \frac{z}{x^2+y^2}.$$

Příklad 9.31. Odhadněte chybu následujících veličin v závislosti na chybě jednotlivých proměnných:
$$(1+x)^m(1+x)^n, \quad \log(1+x)\log(1+y), \quad \operatorname{arctg}\left(\frac{x+y}{1+xy}\right).$$

Příklad 9.32. Objem válce s podstavou o poloměru r a výšce h je dán vzorcem $V = \pi r^2 h$. Je-li výška $v = 5$ cm změřena s přesností na 0.005 cm a poloměr podstavy $r = 3$ cm je změřen s přesností na 0.01 cm, určete, s jakou největší možnou chybou je určen objem válce V.

Příklad 9.33. Plocha trojúhelníka ABC je dána vzorcem
$$P = \frac{bc\sin\alpha}{2}$$
Víme-li, že veličiny b, c, α byly naměřeny s přesností na 1% a úhel α byl změřen na $\pi/4$, dokažte, že výsledná plocha je určena s maximální chybou menší než 2.8%.

Výsledky. Příklad 9.23: 1.

Příklad 9.24: 0, 0, ne.

Příklad 9.25: ne.

Příklad 9.26: ano.

Příklad 9.31: $1 + mx + ny$, xy, $x + y$.

Příklad 9.32: $0{,}345\pi$.

9.4. **Řetízkové pravidlo.**

Příklad 9.34. Spočtěte

$$\frac{\partial T}{\partial r} \quad \text{a} \quad \frac{\partial T}{\partial \theta},$$

kde

$$T(x,y) = x^3 - xy + y^3$$

a

$$x = r\cos\theta, \quad y = r\sin\theta.$$

Příklad 9.35. Spočtěte

$$\frac{dH}{dt},$$

kde

$$H(t) = \sin 3x - y$$

a

$$x = 2t^2 - 3, \quad y = \frac{t^2}{2} - 5t + 1.$$

Příklad 9.36. Poloměr podstavy r rotačního kužele roste o 2 cm za sekundu a výška h roste o 3 cm za sekundu. Spočtěte míru růstu objemu V v okamžiku, kdy $r = 5$ cm a $h = 15$ cm.

Příklad 9.37. Lokální atmosférická teplota T závisí na prostorových souřadnicích x, y, z daného bodu a na čase t podle vzorce

$$T(x,y,z,t) = \frac{xy}{1+z}(1+t).$$

Teploměr je připevněn k meteorologickému balónu, který se pohybuje atmosférou po křivce dané parametrickými rovnicemi

$$x = t,\ y = 2t,\ z = t - t^2.$$

Určete míru změny teploty v čase $t = 1$.

Výsledky. Příklad 9.34:

$$\frac{\partial T}{\partial r} = 3r^2\left(\cos^3\theta + \sin^3\theta\right) - 2r\cos\theta\sin\theta,$$
$$\frac{\partial T}{\partial \theta} = 3r^2(\sin\theta - \cos\theta)\cos\theta\sin\theta + r^2\left(\sin^2\theta - \cos^2\theta\right).$$

Příklad 9.35:

$$\frac{dH}{dt} = (11t+5)\cos\left(\tfrac{11}{2}t^2 + 5t - 10\right).$$

Příklad 9.36:

$$\frac{dV}{dt} = 125\pi \text{ cm}^3\text{s}^{-1}.$$

Příklad 9.37: teplota roste o 14 stupňů za hodinu.